

NAGY PÉTER

Gyári munkásokból parlamenti képviselők

Ózd környéki munkásszármazású képviselők a politikai élet páholyában a Kádár-rendszer utolsó évtizedében

A szocializmus időszakában hazánkban a tényleges hatalom a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) vezető szerveinek kezében volt, az országgyűlés jelentősége ennek következtében jóval csekélyebb volt, mint napjainkban. Parlamenti választásokat öt évente rendeztek ugyan, azonban csak a pártvezetés által jóváhagyott jelöltek indulhattak rajta, akiknek gyakran csak statiszta szerep jutott. Az indulók között kvótarendszert állítottak fel, egy bizonyos százalékuknak negyven év alattinak, nőnek, párton kívülinek, avagy fizikai munkásnak kellett lennie, szimbolizálva ezzel a társadalmi egyenlőséget a Parlamentben.¹

Kutatásaim kiindulópontja az a kérdés volt, hogy vajon egy olyan ipari körzetben, mint Ózd és térsége, mennyire érvényesült ez a kvótarendszer. A nagy tömbben élő munkások közül választottak-e képviselőt e térségben? Kutatómunkámat Tóth Eszter Zsófia *Kádár leányai* című könyve inspirálta, amelynek egyik fejezetében két egykori munkás-képviselővel készített interjút dolgozott fel.² Vizsgálódásaim során arra jutottam, hogy az ózdi járásban figyelembe vették a kvóta kritériumait, és több esetben is munkás származású képviselőt választottak. Közülük ketten élnek, Becsei Lászlóné és Elek József, akikkel 2013 tavaszán beszélgettem. Ők egymást váltották a Parlamentben, az előbbi 1980–1985 között, utódja a rendszerváltásig volt az Ózd Béke-telep nevű bérházas övezet, számos környékbeli községet, valamint a szintén iparosodott Borsodnádásdot magában foglaló választókerület képviselője. Becsei Lászlónéval 2013. május 11-én, Elek Józseffel 2013. március 20-án készítettem el interjúmat.³ Az akkori pártvezetés tagjai közül Béres László és Básti János egykori párttitkárokkal tudtam beszélgetni. Az interjúk anyagai és a szakirodalom áttekintése mellett korabeli újságcikkeket, valamint magánlevéltári anyagokat is feldolgoztam.

Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy jelentett-e a korban igazi hatalmat a képviselőség, főleg egyszerű fizikai munkásként. Miért épp ők lettek a képviselőjelöltek, hogyan értesültek a jelölésről, és hogyan élték azt meg, milyen volt a választás folyamata? Milyen lehetőségeik voltak a politikai élet színterein? Milyen volt a kapcsolatuk országos, megyei és helyi politikusokkal, s tudták-e ezt kamatoztatni körzetükben, illetve saját életükben? Mennyire volt meghatározó számukra a képviselőség, s mi történt velük ezután, megváltozott-e az életük? Felmerül az a kérdés is, hogy mennyire jelentett ez kollaborációt az

¹ Molnár Ferenc (összeáll.): *Tudnivalók az országgyűlési képviselők választásáról*. Budapest, 1975. 19., Az országgyűlési képviselők eredeti foglalkozása szerinti összetételét 1949 és 1985 között lásd: Kukorelli István: *Így választottunk*. Budapest, 1988. 84.

² Tóth Eszter Zsófia: *Kádár leányai*. Budapest, 2010., Tóth Eszter Zsófiának külön is köszönöm a kutatásban nyújtott segítségét.

³ Az interjúk feldolgozásában külön is köszönöm Valuch Tibor közreműködését.

adott rendszerrel, mint ahogy azt az ügynökökkel kapcsolatban Gyáni Gábor egyik tanulmányában fejtegette.⁴ Érvényes-e erre a német *Eigensinn*-modell, melynek lényege az, hogy az adott politikai viszonyok keretein belül az állampolgár – jelen esetben a képviselő – életét és tevékenységét mennyire határozza meg „önfejűsége”, saját céljainak érvényesítése.⁵ Mivel két interjúalanyom egyike férfi, másika nő volt, ez lehetőséget ad a nemek közti esetleges különbségek elemzésére is.

A választási folyamat

Az interjúk előtt Béres Lászlóval, egykori járási párttitkárral beszélgettem – akinek abban az időszakban kulcsszerepe volt a képviselőjelöltek kiválasztásában, a választási folyamat levezénylésében – a jelölések akkori módjáról, a voksolásról, részben a képviselői tevékenységről is. Tájékoztatása szerint az ózdi járásban három választókerületet alakítottak ki. Az egyik Ózd legnagyobb részét foglalta magában, a másodikat Putnok központtal hozták létre. A harmadik terület Ózd legnagyobb lakótelepéből, a szintén stratégiai fontosságú, nagy gyáriparral rendelkező Borsodnádásdból, valamint számos környékbeli településből állt.

Érdemes áttekintenünk, hogy az egyes körzetekben kikből lettek képviselőjelöltek az 1980-as években. Béres László szintén említette, hogy a kiválasztásnál figyelembe kellett venni a kvótát.⁶ A választás elvileg általános, egyenlő és közvetlen volt, azonban a jelöltek kizárólag a Hazafias Népfront (HNF) égisze alatt indulhattak. Természetesen bírniuk kellett a párt és a szakszervezet támogatását, csak a pártvezetés által „megbízhatónak” tartott személyek indulhattak. A képviselőjelöltek személyére a jelölőgyűléseken tettek javaslatot, ahol elméletileg minden ott megjelent választópolgár benyújthatott személyes ajánlást. Ezzel szemben a későbbi képviselők már mint a Hazafias Népfront jelöltjei vettek részt a gyűlésen, mint azok a személyek, akiket a vezetőség erre a feladatra kiszemelt. A többes jelölés nagyon ritka volt, csak 1985-ben változott meg a helyzet ebben a tekintetben. Ekkor ugyanis valóban volt lehetőség több személyt is jelölni, s nem csak kizárólag a pártvezetés jelöltjének volt esélye a képviselőségre, habár továbbra is nagy szerep jutott annak, hogy kit támogat a pártelit.⁷

1980-ban a három körzet közül az Ózd nagyobb részét, a gyárat magában foglaló választókerületben Herczeg Károly, a Vasas Szakszervezet főtítkára lett a jelölt, aki alig kötődött Ózdhoz. Az Ózdi Vasas című helyi lap választással foglalkozó cikkeiből egyértelműen kiderül, hogy ez a térség ebben az évben és öt évvel később is a stratégiaileg legfontosabb területnek számított az ózdi járásban. Jellemzően több írás, beszámoló foglalkozik az itteni voksolás folyamatával, annak részleteivel, mint a többi körzet eseményeivel. A jelöltek bemutatásánál 1985-ben két külön blokkot szenteltek a választási kerület két jelöltjének, míg

⁴ Gyáni Gábor: *A kollaboráció szegye és dicsősége*. Élet és Irodalom, 50. évf. (2006) 6. sz. http://www.es.hu/gyani_gabor;a_kollaboracio_szegyene_es_dicsosege;2006-02-12.html. Utolsó letöltés: 2013. december 6. 15:57.

⁵ Majtényi György: *Önfejű munkások vagy öntudatos proletaritátus? Vásárosorsók a diktatúrában*. In: Horváth Sándor – Pethő László – Tóth Eszter Zsófia (szerk.): *Munkástörténet – munkásantropológia*. Budapest, 2003. 83–91.

⁶ Interjú Béres Lászlóval. Ózd, 2013. február 15.

⁷ Szoboszlai György (szerk.): *Az 1985. évi országgyűlési választások politikai tapasztalatai*. Budapest, 1988. 3–19.

a másik térség négy jelöltjének összesen egyet.⁸ Ez természetesen a vasgyár országos stratégiai fontosságával magyarázható. A putnoki választókerületben Nyerges Károly bányász indult, aki párttag is volt. A harmadik körzetben a felső vezetés egy pártonkívüli, fizikai munkás, nő jelöltet szeretett volna kiválasztani. A területen belül a borsodnádasi lemezgyár kötelékében dolgozott koncentráltan a legtöbb munkás, így Béres László felhívta Vass Gézát, az üzem párttitkárát, hogy válasszon ezen kritériumoknak megfelelő képviselőjelöltet. A döntésre három óra állt rendelkezésére. Az első borsodnádasi munkásnő-jelöltre kiderült, hogy a közeli Balatonban lakott, amely már nem tartozott az adott egyéni választási térséghez, így ő nem jöhetett szóba. A helyi pártvezetőnek ezután Becsei Lászlóné, „Sárika jutott eszébe”, aki már megfelelt a kritériumoknak.⁹ A jelölőgyűléseken bemutatták Becseinét, ahol a megjelentek egyhangúlag elfogadták őt jelöltként.¹⁰ Az ezt követő választásokon megjelentek döntő többsége pedig megválasztotta őt a kerület képviselőjelöltjének.¹¹

Becsei Lászlóné, lánykori nevén Murányi Sarolta 1931-ben született Borsodnádason, elemi iskolai tanulmányait is itt végezte. Ezenfelül később kereskedelmi végzettséget is szerzett. Tizennégy éves korában dadusként helyezkedett el a helyi óvodában. A földműves szövetséget megalakulása után eladóként és pénztárosként dolgozott, majd a szervezet megszűnése után a népbolt átvette őt, s ott ugyanazt a munkát végezte 1970-ig. Férje 1971-ben meghalt, három gyermekével egyedül maradt. Ezután, 1972-ben került a Borsodnádasi Lemezgyár edényüzemébe, kilenc évvel később is itt dolgozott, amikor őt jelölték képviselőnek. Párttag nem volt.¹²

Nagyon érdekes Becsei Lászlóné szemszögéből felvillantani képviselővé jelölésének folyamatát. A hír nagyon meglepte: „...épp éjszakás voltam, mikor jöttek [...] hozzám a lemezgyárból, hogy azonnal menjek, mert itt vannak a megyéről, várnak engem. [...] És akkor, na mondom, Istenem, ugyan mit követtem el? Mit csináltam, milyen hibát követtem el, hogy mondom gyorsan, azonnal menjek a gyárba fel? Gyorsan felöltöztem, mentem, hát itt volt, [...] a Népfrontnak volt az elnöke János bácsi. Megyei Népfrontnak. Itt volt, [...] Gyárfás János volt a gyárigazgató. Megyek be, ott vannak sokan. Úr Isten, mondom, mi baj, mi történt? Ezzel megyek be, mondják, hogy nem kell megijedni, jöjjön, jöjjön, azt mondja, magára várunk. Mert azt mondja, mi magát választottuk képviselőnek. Hová? Hát, én először azt gondoltam, mert volt előzőleg egy olyan, hogy Ózdon a bíróságon, hogy mondják ezt a bíró mellett van, ülnök, hogy nem-e ülnöknek, mert egyszer volt róla szó, hogy én azt elvállalnám. Mondtam, á dehogy, nem vállalom én, nem szeretek én magamnak ilyen gondokat, hogy majd, akit nem jól ítélnék el, aztán majd haragudjanak ott én rám. Mondom, nem vállalom sehogy sem. Erre gondoltam. Mondom, nézd már, hát nem hagynak békét. Azt mondja a János bácsi, hogy üljön csak le nagyon gyorsan, magát nem odaküldjük, hanem az Országházba, a Parlamentbe képviselőnek. Minek? Úr Isten, hát ne csináljanak már velem ilyet! Hát életemben sem voltam én ott, mondom, hát én azt sem tudom, hogy mit kell ott csinálni, hogy kell csinálni, meg stb. Mondom, jaj Istenem, ne csinálják ezt, mi lesz a családommal, a három gyermekemmel? Szóval nagyon kétségbe estem. Hát, aztán akkor

⁸ Tóth István: *Képviselőjelöltjeink bemutatkozása. Négyen – az egyszerű munkások közül.* Ózdi Vasas, 1985. május 31. 2.

⁹ Interjú Béres Lászlóval, id. mű

¹⁰ Tóth Gyula: *A jelölőgyűlésekről jelentjük.* Ózdi Vasas, 1980. április 25. 2.; Tóth Gyula: *A jelölőgyűlésekről jelentjük.* Ózdi Vasas, 1980. május 4. 2.

¹¹ Vincze Zoltán: *Szavazott a járás és a város lakossága.* Ózdi Vasas, 1980. június 13. 1., 3.

¹² Tóth Gyula: *Munkásként, a munkások képviseletében.* Ózdi Vasas, 1980. május 23. 3.

a János bácsi nagyon aranyos volt, a megyei Hazafias Népfront elnöke volt, igen. Megölel, azt mondja, hogy jól van Sárrikám, maga ne törődjön semmivel, azért vagyunk mink itt, meg özdiak, hogy majd mi magának segítünk. Hát, már magának fel kell vállalni, mert mi magát kiválasztottuk, mondta, hány asszony közül a borsodnádasi lemezgyárból. És magára esett a választás. Énrám? Hát, hogy-hogy? Nem ismerek senkit. Hát, magának még a kisujjának a körmét is megnézték, megvizsgálták, azt mondja, hogy aztán így maga lett a mi asszonyunk. Úgyhogy maga fog menni a Parlamentbe, és akkor majd minden szépen jön sorba. Hát, mondom, jól van, mit csináljak.”

Felmerül a kérdés, hogy amellet, hogy Becseiné megfelelt a kritériumoknak – negyven év körüli, nő, pártunkívüli, fizikai munkás –, vajon miért épp ő jutott a pártvezetés „eszébe”? Valószínűleg annak volt ez köszönhető, hogy talpraesett nő hírében állott, amit kiválóan alátámaszt az alábbi történet, amivel ő kereste jelölésének lehetséges okait: „No, akkor volt egy dolog, arra gondolok, hogy akkor gondoltak énrám, mert ugye mink csináltuk ezt az edényeket. Milliméterek, vagyis félmillisből csináltuk, félmillis lemezekből csináltuk, azokat nagyon jó volt dolgozni abban. A hengerműben meg csinálták ezeket a lemezeket, amit mi földolgoztunk, amit ők kiselejtezték. No, majd egyik alkalommal jött egy delegáció, délutánosok voltunk, akkora nagy halom, mint egy szénakazal, ott volt, jött a Gyárfás a többiekkel, azt mondja, hogy Sárrika, ilyen jó parasztosan beszélt, aranyos volt, őt mindenki szerette, mindig kérdezték a Parlamentbe, hogy hát az öreg Guba hogy van? És akkor mondja, hogy Sárrikám, mit csinálsz te itt, mi ez a szénakazal? Ez a szénakazal az, igazgató úr, vagy igazgató elvtárs volt még akkor, mondom, amit a hengermű csinál, és akkor ezt csináljuk mi. Ezt dolgozzuk fel, ha fel tudjuk. Na jól van, ugye volt egy nagy gyűlés, mint szakszervezeti bizalmi nekem is el kellett menni. Dicsekszenek a hengerműi fiúk, hogy hát ők milyen jól dolgoznak, milyen sok százalékra teljesítenek, meg minden. Azt ugye ilyen görcs ütött a gyomromba, hogy, hogy mondhat illet, mikor annyi selejtet csinálnak, hogy nem győzzük feldolgozni. [...] És akkor, na jól van, a főnökeim mind velem szemben ülnek, meg az üzemvezető, meg minden. Én irkálók magamnak dolgokat. Mít akarsz, mondja az egyik főnököm. Mondom neki, te bírod ezt gyomorral, hogy miket beszélnek? Mikor meg nekünk ott van a sok selejt, aztán mi dolgozzuk fel? Ezek meg dicsekédnek csára-búra, hogy milyen jól dolgoznak. Azt mondja, ne bolondulj már meg, csak nem akarsz felszólalni? De én. Fogtam magam, odaadtam a papírt, elküldtem a szakszervezeti főnöknek, hát majd egyszer mondják, hogy na, következik Becseiné. Én meg kimentem. Minden szó nélkül, minden papír nélkül, aztán mondtam, hogy, hát már elnézést kérek, hogy csak így minden szó nélkül mondom, hogy nem jelentkeztem be hamarabb, de mondom már nem bírom elviselni ezt a nagy dicsekédést, amit a hengerműben művelnek, hogy milyen jól dolgoznak, mennyi százalékot csinálnak, holott mondom, itt van nekem az igazgató elvtárs, bent volt, látta a sok selejtet. Mi dolgozzuk fel az edényüzem a hengerműnek a selejtjét, aztán mi vagyunk a legalacsonyabb fizetésen. Legalacsonyabb órabért kaptuk. Aztán mondom, mi dolgozzuk fel a gyárnak a selejtjét. Nekünk kéne a legnagyobb órabérnek lenni. Na jól van, fogtam magam, na, így volt nem, igazgató elvtárs? Így, mint ahogy most magával beszélek, mondom, így volt igazgató elvtárs? Rám néz Guba János, aztán azt mondja, így bizony. Mert voltak, azt hiszem, a minisztériumból is voltak valahonnan.”¹³

Öt évvel később az említett új választási rendszer, a többes jelölés lehetősége az ózdi járásban is éreztette hatását. Béres Lászlónak a megyei pártvezetés „leszól”, hogy a három körzetből két helyen munkásszármazású jelöltnek kell indulnia.¹⁴ A harmadik egységben –

¹³ Interjú Becsei Lászlónéval. Borsodnádasi, 2013. május 11.

¹⁴ Interjú Béres Lászlóval, id. mű.

amely Ózd központi területeit alkotta – ez nem volt kritérium, Herczeg Károly, a Vasas Szakszervezet főtitkára és dr. Lotz Ernő ózdi gyári főmérnök csapott össze.¹⁵ Az országos és a megyei pártvezetésnek azonban egyértelműen az előbbi volt a favoritja.¹⁶ A Putnok központi területen ismét Nyerges Károly bányász volt a jelölt. A harmadik körzetben első körben a járási pártvezetés Balázs László és Érsek László borsodnádasi munkásokat ajánlotta. Béres Lászlót megkérdeztem arról, miért éppen ők lettek a jelöltek, mivel érdemelték ki ezt a megbízatást. A válasz hasonló volt, mint az 1980-as voksolás kapcsán: „...mert a pártvezetésben valakinek elsőként ők jutottak eszébe.”¹⁷

Becseiné az öt év leteltével nem akart újra indulni képviselőnek. Visszaemlékezése szerint megterhelő volt számára együtt az üzemi és a parlamenti munka, valamint idős szüleinek gondozása. Ráadásul úgy gondolta, hogy a képviselőségből előnye alig származott, hátánya annál inkább, amint majd később látni fogjuk. A pártvezetés sem akarta őt képviselőnek, emlékei szerint megüzenték neki, hogy „kicsavarják a nyakát”. Szerinte a vezetőség bizalma azért ingott meg iránta, mivel nem úgy tett mindent, ahogy ők szeretnék volna, sőt templomba is járt. Az utóbbiról folyamatosan le akarták beszélni, de ő nem adta fel vallásos meggyőződését. A környezete – főként a tanácselnökök, akik véleménye szerint tapasztalták a nyilvánvaló fejlődést, amit ő harcolt ki – azonban később rábeszélte, hogy vállalja el a jelölést. Becseiné így idézte fel a pártelit és a tanácselnökök véleményét: „És akkor ezek meg mondták, hogy mondjál le, le kell mondanod, mert te nem lehetsz, mert csak egy nyolc osztályt végzett tudatlan asszony vagy. Tudatlan? Attól én, ha annyira tudatlan vagyok, akkor, akkor miért van ennyi eredmény, mind a 15 helységem volt, vagyis nem helység, hanem már ahova menni kellett ugye, Farkaslyuk, meg szóval ezek. És akkor mindenütt volt eredménye. Mindegyik tanácselnök azt mondta, hogy Sárika, maradjon, ne menjen, maradjon még Sárika, nem menjen el.”¹⁸

Béres Lászlót is rá akarták beszélni az indulásra, de ő nem vállalta. Érdekes az az indok, amivel ezt utólag indokolta: Járási párttitkárként, majd a borsodnádasi gyár vezetőjeként komolytalannak tartotta az országgyűlési részvételt, ami jelzi a képviselőség presztízst.¹⁹ Elek József visszaemlékezve a jelölőgyűlésre úgy fogalmaz, hogy Béres László azzal hárította el a jelölést, hogy ő fegyelmezett pártkatona, és a pártbizottság ajánlásának hiányában ezt a feladatot nem akarja vállalni, inkább azt támogatja, akit a Hazafias Népfront javasol. A nagy fordulat azonban a térség egyik községében, Domaházán történt, amely Borsodnádastól messzebb, a Hangony völgyének legtávolabbi csücskében helyezkedik el, elkülönülve az ipari tengelytől, más mikrotérséget alkotva. Elek József visszaemlékezése szerint Elek Menyhért domaházi iskolaigazgató a pártvezetés előterjesztése után a következő javaslatot tette: Mivel eddig borsodnádasi volt a térség képviselője a Parlamentben, legyen most a Hangony-völgyéből a jelölt, és ezután Elek József hengerészt ajánlotta a jelenlévőknek, aki a jelölést elfogadta.

Az 1985-ös jelölések légköre is más volt, mint öt évvel korábban. Elek József már például nem említi, hogy kötelező lett volna elvállalni a jelölést – igaz, többen is felkerülhettek a listára, s Béres László járási párttitkárként is elháríthatta ezt a lehetőséget. Úgy fogalmaz, hogy azt nem illett visszautasítani. Őt szintén meglepetésként érte, hogy szóba került a neve azon a jelölőgyűlésen, ahova csak egyszerű választópolgárként – községi tanácstagként

¹⁵ Tóth Gyula: *Választások küszöbén*. Ózdi Vasas, 1985. április 26. 1–3.

¹⁶ Interjú Básti Jánossal. Budapest, 2013. október 19.

¹⁷ Interjú Béres Lászlóval, id. mű

¹⁸ Interjú Becsei Lászlónéval, id. mű

¹⁹ Interjú Béres Lászlóval, id. mű

nyilván kötelességtudatból – ment el: „Hát, tényleg meglepetés volt, mert ugye, amikor az ember egy ilyen bizalmat kap egy jelölőgyűlésen, akkor istenigazából nem illik az embernek rögtön azt mondani, hogy nem. És ugye, hát úgy gondoltam, hogy ha a domaházi, kissikátori, hangonyi választópolgárok, akik ott részt vettek a jelölőgyűlésen, nekik én megfelelek, akkor megpróbálom a további jelölésen képviselni az ő érdeküket, illetve az elképzelésüket, hogy mondjam el, hogy mit akarunk csinálni, hogyan akarnánk csinálni, hogy lenne jobb... És, hát tényleg az akkori választópolgárok bizalmával nem szabad volt úgy visszaélni. Igaz, hogy nem voltak olyan csatározások, mint az utóbbi időben vannak, tehát a megélhetés biztonsága azért azt mondta az embereknek, hogy jó, tehát ha már valaki a többség véleménye alapján jelölt lehet, akkor valószínű, hogy el is fogja tudni látni a feladatát. [...] Hát aztán mikor ott ugye, mikor az ember egy ilyen gyűlés után haza jön, akkor gondolja végig, hogy most akkor, hogy is van ez, de az akkori tanácsvezetők, a domaháziai és a hangonyiak is azt mondták, hogy jó, sőt még akkor ugye megyei tanácsstagok is voltak, a megyei tanácsstag is mondta, hogy segítik a munkámat, meg hát a gazdasági vezetők is. Tehát ugye, amikor ez a jelölés megvolt, utána ugye Ózdon a Dr. Lotz Ernő volt a jelölt, és ugye amikor ezt megtudta, hogy hát én is szerepelek ezek közt, illetve a kohászatnál dolgozom, akkor ő is elhívott magához, és ő is azt mondta, hogy nézd, Józsi, ha együtt lehetünk, akkor segítjük egymást, meg még minden, és akkor tehát ő is segítséget ígért. Meg bátorított arra, hogy akkor bele kell vágni, meg kell, hogy történjen ez az országgyűlési képviselőség. Amennyiben ugye, mint a végén kiderült, a végeredmény az volt, hogy megválasztottak.”

Elek József 1942-ben született Kissikátorban. Édesapját nagyon hamar elveszítette, aki 1942 novemberében a Don-kanyarban hősi halált halt. Ezután édesanyjával anyai nagyszüleihez költöztek a községtől két kilométerre levő tanyára, majd nagyapja halála után, 1957-ben visszakérültek a településre. Általános iskolai tanulmányait Kissikátorban végezte, majd az ózdi szakmunkásképzőben szerzett hengerész-forrasztár képesítést. 1960. július 17-én helyezkedett el az Ózdi Kohászati Üzemeknél, ahol először a Finomhengermű Gyors- és Drótsorán, majd 1978-tól a Rúd- és Dróthengerműben dolgozott egészen nyugdíjazásáig (1992). 1968-ban nősült meg, házasságából két gyermek született.²⁰ Elek József a politikával katonai szolgálatának befejezésétől, 1965-től kezdett el foglalkozni, amikor is belépett a KISZ-be, s annak rövid időn belül községi titkára lett. 1968-ban Kissikátorban községi tanácsstag lett, amely pozíciót a rendszerváltásig betöltötte.²¹

Miért épp Elek József lett a jelölt? A Hangony völgye kis településén, Kissikátorban élő hengerész volt a helyi alapszervezet vezetője, valamint később a járási pártvezetés tagja is. Véleménye szerint azért eshetett rá a választás, mivel jól dolgozott, és magas színvonalon működött a kissikátori szervezet. Beszélgetésünk vége felé elmondta, hogy volt magas rangú pártfogója is, Micskiné – a pártbizottság munkatársa, a kissikátori pártszervezet területfelelőse –, aki látva megfelelő tevékenységét, mindenben támogatta. Becseinével összehasonlítva tehát mindketten a munkásság reprezentánsai voltak, azonban míg az előbbinél a pártönkívüliség is szempont volt – amire ő kifejezetten büszke is –, Elek Józsefnél közrejátszott a sikeres párttevékenység.²² Becsei Lászlóné szerint azért esett Elek Józsefre a választás, mivel vele szemben – aki pártönkívvüli volt, és ezenfelül templomba is járt! – ő „pártember”-nek számított.²³ Mint az előzőekből láttuk, ő jobban megfelelt a pártvezetésnek, s mint az előző idézetből kitűnik, dr. Lotz Ernőnek is ő volt a szimpatikus az indulók közül.

²⁰ Interjú Elek Józseffel. Kissikátor, 2013. március 20.

²¹ Tóth: *Képviselőjelöltjeink bemutatkozása*, 2.

²² Interjú Elek Józseffel, id. mű

²³ Interjú Becsei Lászlónéval, id. mű

A választásokon tehát négy jelölt indult, Balázs László, Becsei Lászlóné, Érsek László Borsodnádásdról, valamint Elek József Kissikátorból.²⁴ Természetesen a három borsodnádásdi jelölt között megoszlottak a szavazatok, ami egyértelműen Elek József számára jelentett előnyt. Először senkinek sem sikerült megszereznie a többségi támogatást, így a két legtöbb voksot szerző jelöltnek – Balázs Lászlónak és Elek Józsefnek az úgynevezett pótválasztáson kellett megmérkőznie.²⁵ Itt Elek Józsefet meggyőző fölénnyel, 61,3%-os szavazati aránnyal választották képviselőnek. Balázs László úgynevezett pótképviselő lett.²⁶ Elek József véleménye szerint győzelme annak volt köszönhető, hogy a legtöbb választót tömörítő ózdi lakótelep, a Béke-telep lakossága nagyrészt rá szavazott, ami eldöntötte a választás kimenetelét. A másik körzetben dr. Lotz Ernő nyert, a putnoki területet Nyerges Károly képviselte tovább.

Elek megválasztásának estéje is nagyon érdekes: „...én akkor pont váltóműszakban jártam dolgozni, és ugye még este 8 órakor még nem volt eredmény. És én elmentem dolgozni éjszakára, mert pont éjszakai műszakban jártam, és akkor már bent voltam az RDH-ba,²⁷ mikor féltizenegykor hívtak telefonon, hogy nem-e jönnek haza, mert megválasztottak képviselőnek. Aztán, hát mondtam, hogy, hát most már én itt vagyok bent, akkor már ledolgozom a műszakot. Hát, mert, ugye jöttek, Varga Dezső volt még akkor a tanácselnök, meg Básti elvtárs itt kijöttek, hogy, hát megtudták, hogy én dolgozok, oszt jöttek, hogy gratulálnak, meg beszéljessünk. [...] ide kijöttek a faluba. Ide kijöttek.”²⁸

Mindkét interjúalanyomat megkérdeztem, hogy voltak-e terveik a körzetük fejlesztésére, amelyeket a választókkal ismertetni tudtak a voksolás előtt. Kiderült, hogy kimondott programjuk nem volt. Elek József azt válaszolta, hogy az ötéves tervek alapján lehetett esetleg felkészülni, de nem volt konkrét elképzelése a választás utáni időszakra vonatkozóan. Becseiné mást nem tudott mondani a gyűléseken, csak azt, hogy megköszöni, hogy ő lehet a jelölt: „Énnekem csak az volt, hogy nagyon köszönöm ezt a bizalmat, azt sem tudtam, mit mondjak. [...] Nem mondták nekem azt, hogy na, majd én írok neked valamit, aztán akkor azt mondd el. És akkor mondtam, hogy nagyon köszönöm a bizalmat, semmit nem ígérek, de amit tudok, azt megcsinálom.”²⁹

Az Ózdi Vasas című helyi újságot is áttanulmányoztam, melyben, mint említettem, feltűnt, hogy a választási folyamat idején az egyik körzettel – melyben a szakszervezeti és gyárvezető indult – jóval többet foglalkoztak, mint a másik két választókerülettel. Megkérdeztem interjúalanyaimtól ennek a lehetséges okát, azonban erre mindketten kitérő választ adtak. Elek József nem érezte, hogy az ő térségével kevesebbet törődtek volna. Valószínűleg tudták, hogy az a térség politikai értelemben fontosabb, mint az övék, azonban ezt próbálták figyelmen kívül hagyni.

Önkép, férfi–női szerepek

A választási folyamat során, mint láttuk, Becsei Lászlóné és Elek József is azért válhatott képviselőjelöltté – azonkívül, hogy bizonyos kvótának meg kellett felelniük –, mert a pártvezetés megbízható embereknek tartotta őket. Ezt ők is nagy megbecsülésnek érezték, s életükben is fontos szerepe volt annak, hogy saját magukat segítőkész, rendezett családi életű embernek tartották, akikre környezetük mindig számíthatott.

²⁴ *Választói gyűlések.* Ózdi Vasas. 1985. május 17. 1.

²⁵ *Holnap pótválasztások.* Ózdi Vasas, 1985. június 21. 2.

²⁶ *Pótválasztások.* Ózdi Vasas, 1985. június 28. 1.

²⁷ Az Ózdi Kohászati Üzemek Rúd- és Dróthengermű gyáregysége

²⁸ Interjú Elek Józseffel, id. mű

²⁹ Interjú Becsei Lászlónéval, id. mű

Mivel mindketten a munkásság reprezentánsaként kerültek a politikai élet egyik legmagasabb pozíciójába, érdemes megvizsgálnunk, hogy mi volt a viszonyuk magához a fizikai munkatevékenységhez, valamint saját társadalmi rétegükhöz. Látjuk, Becseiné talpraesett, szókimondó hölgy, mind a mai napig. Magát egyszerű asszonynak tartotta, leginkább arra volt büszke, hogy számos nehézségen át felnevelte gyermekeit, ápolta beteg férjét, idős szüleit. Életében központi szerepet töltötte be a munka és az, hogy bármilyen helyzetben képes volt feltalálni magát, s a legjobbat kihozni a lehetőségekből. Országgyűlési képviselőként is „parasztlányként” definiálta magát. Ebből a közegből, Borsodnádásdról származik, ahol most is él. A gyári munka mellett földet is műveltek, felmenői szintén agrártevékenységet folytattak. Nyelvhasználata is árulkodik erről, amelyen tudatosan nem próbált változtatni, erre többször is utalt a beszélgetés során. Becseinéhez hasonlóan Elek József is élete fontos részének tekintette a munkát, s egyértelműen büszke volt arra, hogy fizikai munkásként dolgozott, s egyetlen munkahelye az ózdi vasgyár volt. Szintén fel sem merült benne, hogy megválasztása esetén otthagyná az üzemet, sőt, mint láttuk, kötelességtudatból a voksolás estéjén is bement dolgozni. Összességében magukat mindketten fizikai munkásként definiálták, gyári ténykedésükre pedig kifejezetten büszkék voltak és büszkék ma is.

Mivel két eltérő nemhez tartoztak, érdemes megvizsgálnunk az ebben rejlő különbségeket. A szakirodalom szerint a férfiak jóval többet szeretnek beszélni a munkahelyi tevékenységükről, mint az otthoni történeésekről. Az interjúk során Becseiné valóban sokkal többet beszélt a privát életéről, mint Elek, aki csak érintette ezt a problémakört. Elek Józsefnél a kohászati munka, majd a későbbi polgármesterség tapasztalatai képezték a beszélgetés gerincét, amit lineáris, fejlődő tendenciaként ábrázolt. Míg Becseiné saját életéből inkább a szenvedéseket, a negatívumokat helyezte előtérbe, az utóbbi életét értékelve törekségtől mentes pályát rajzolt meg.

A beszélgetések is más típusúak voltak. Elek összeszedetten és lényegre törően idézte fel képviselőségével kapcsolatos emlékeit, az itt töltött öt évet szervesen beágyazva az előző időszak és későbbi közéleti pályafutása közé, büszkén vállalva, hogy az országgyűlésben dolgozott. Becseiné egyik részkérdésről váltott a másikba, és összességében – habár voltak szép emlékei – keserűséggel gondolt vissza élete ezen időszakára. A sokszor érzelmekkel fűtött kis történetei, elbeszélései révén azonban az ő esetében sokkal jobban be tudunk pillantani a háttérben zajló folyamatokba.

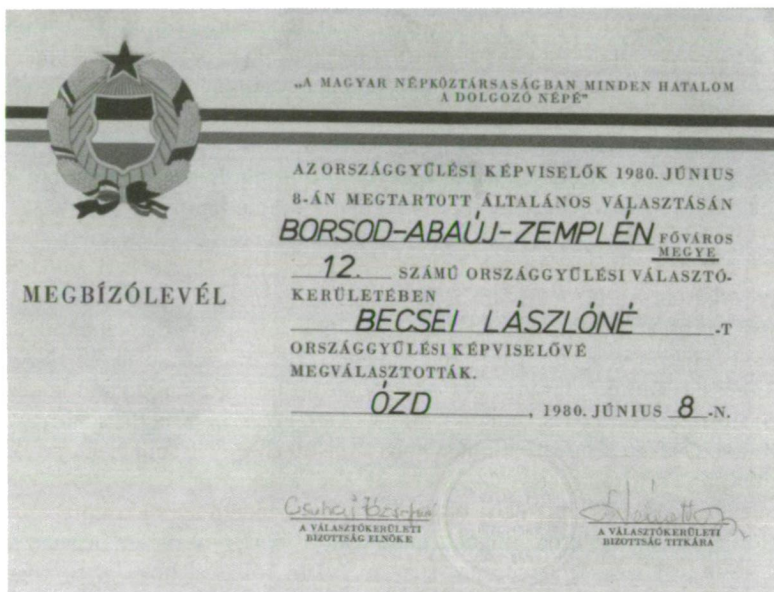
Érdemes egy pillantást vetnünk szociális kapcsolataikra. Becseiné egyértelműen pozitív szereplőként láttatja az országos és megyei politikusokat, valamint a helyi, települési vezetőket, mivel ők sokat segítettek neki, kéréseit igyekeztek teljesíteni. A helyi pártvezetéssel és a munkahelyi felettesével kapcsolatban azonban korántsem ilyen felhőtlen a kép. Az előbbiekkal az újraválasztása kapcsán, az utóbbival a nyugdíjelszámolásnál került konfliktusba. Elek József viszont az interjú szerint kiegyensúlyozott viszonyt alakított ki nemcsak a politikai spektrum bármelyik lépcsőjén helyezkedő szereplőivel, hanem munkahelyi vezetőivel is. Közvetlen munkatársaikkal mindkettejük megfelelő viszonyt ápol.

Az első nap a Parlamentben

Hogyan is telt a képviselővé avanzsált munkások első napja a Parlamentben? Hogyan utaztak fel, mi volt az első benyomásuk, hogy érezték magukat, hol szálltak meg éjszakára? Hogy élték meg azt, hogy ők attól a naptól kezdve ott dolgoztak az ország irányítói között, s a nagypolitika közvetlen részeseivé váltak szinte egyik napról a másikra? A fejezetben ezekre a kérdésekre keresem a választ.

Becseiné így emlékszik: „Hát, az első nap még meglepetés volt. Mert ugye szétnéztünk. [...] Nyerges Karcsival mentem kocsival, az ő kocsijával. Ez még, mikor mentünk a bíróság

előtt mentünk el. Aztán mondom neki, hogy is volt, ott kellett elmenni, igen, Pesten már, milyen utca és akkor mondom neki, hogy te, Karcsi, hát nem a bíróságra jövünk, hanem a Parlamentbe. Azt mondja, hogy odajövök nem sokára, aztán akkor odaértünk, akkor leparkolt. És akkor nem a főbejáraton jártunk be, hanem itt az oldal bejáratnál mentünk be. Ott aztán fogadtak, mindjárt a folyosón, fiatalember. És akkor irányítottak bennünket, kinek hova, megvolt a helye, a nevünk, hogy ki hova ül. [...] Hát, szép volt. Mindent megnéztünk, mindenüvé elmentünk, Árpád bevonulása volt a nagy teremben.”³⁰

1. kép

BECSEI LÁSZLÓNÉ MEGBÍZÓLEVELE

Forrás: Becsei Lászlóné magángyűjteménye

Elek József szavai még ennél is jobban visszaadják az egyszerű munkás érzelmeit, amint országgyűlési képviselőként beléphetett a Parlament épületébe: „Hát, érdekes volt, mert ugye, hát nem annyira sokat jártunk Pesten, vagy ha jártunk, akkor nem voltunk az Országházban. És ugye, hát én akkor busszal mentem fel, és amikor ugye a Kossuth téri aluljáróban ugye kiszálltam a metróból, hát nem sokat ismertem, de borsodiak voltunk négyen, akik egy vonattal vagy metróval mentünk, és ugye mi már akkor összetartottunk, és volt egy, Nagy Lászlónak hívták, az a képviselő társunk, aki az előző ciklusban is már képviselő volt, aztán mondta, gyertek velünk. Hol kell bemenni, hol kell aláírni, ugye hol kell rögzíteni, hova kell bemenni, ha bármilyen problémátok van, meg ugye volt egy igazolványunk, amit ott adtak ki, alá kellett írni, meg megmutatták, hogy hol a telefonfülke, mert mobiltelefon, meg mindenkinek telefon még semmi sem volt. Volt egy telefonszoba, oda be lehetett, ha sorba állt az ember, hogy mikor tudott már telefonálni haza, tehát ilyen volt a módszer. És meghatottan állt az ember, mikor odajött a főbejáratához, és a kormányőrök ott fogadtak bennünket. Mutatni kellett, mert akkor még az igazolvány nem voltak, csak a megbízó levelünk, és ezzel kellett igazolni, hogy mink képviselők vagyunk. Bementünk.

³⁰ Interjú Becsei Lászlónéval, id. mű

Hát, egy kicsit az ember bolyongott ott, mert én egyszerű szerény ember ugye, keresgette a helyét, hogy mi hol van, hol lesz az ülésünk, és tényleg meghatottan vette tudomásul az ember, hogy, hát most minden fajta nagy szavak nélkül azt mondom, hogy elérékenyült az ember, amikor azt mondtam, hogy most én a Parlamentben vagyok, és képviselek ennyi és ennyi választópolgárt Ózdról. Egy egyszerű ember, egy hengerész. Szóval az ember tényleg elgondolkozott ezen, hogy milyen eredmény, mennyit köszönhet az ember az itteni embereknek, meg annak is, hogy odafigyeltek rám, meg ugye, hogy a választópolgárok megértették, hogy talán az egyszerűbb ember is tudja az ő érdekeit képviselni. [...] És mondom, hogy ez, ez meglepett, mikor az ember első napon, ugye Kádár elvtárs ott van, vagy Losonczy, az Elnöki Tanács elnöke, s a folyosón találkoztunk, és ugye, ha megláttak egy-egy kis csoportot beszélgetni, sőt a borsodiakra mindig úgy külön odafigyeltek, mert a központi vezetők, a miniszterelnök is meg a pártvezetés titkára is a mi sorunk, szekciónknak az elején ültek lent a bársonyszékbe. És ugye eljöttek oda, hát mi voltunk ott, Ladányi elvtárs ugye, ő a megyei tanács elnöke volt, hát őt ismerték ugye, odajöttek, beszélgettek az emberrel, és tényleg megható volt, hogy utána az ember nem mosott kezét két hétig, hogy mert énvelem, mit tudom én a Losonczy kezét fogott, vagy Kádár elvtárs énvelem kezét fogott, na szóval igen, ilyen volt, és meghatódtam. Ült ott az ember az első sorban, hát, kellett neki két-három Országgyűlés, még az ember egy kicsit úgy felszabadult, hogy akkor már ott az Országházban is elment erre-arra ugye.”³¹

Mint látjuk, számukra nagy élményt jelentett, hogy ők, fizikai munkások választóköreztük képviselőiként részt vehettek a Parlament munkájában. Találkozhattak az ország vezető politikusaival, akik elvileg ugyanolyan képviselők voltak, mint ők, „egyszerű emberek”.

2. kép

ELEK JÓZSEF (2. SOR JOBB SZÉLEN) MEGYEI KÉPVISELŐTÁRSAIVAL
A PARLAMENTBEN 1989-BEN

Forrás: Elek József magángyűjteménye

³¹ Interjú Elek Józseffel, id. mű

A munkásképviselek és a hatalom

A korszakban a munkásságra való hivatkozásnak legitimációs szerepe volt a politikai életben, ezért a fizikai dolgozók rétegéből kiemelt képviselőknek jóval inkább reprezentációs, mintsem tényleges hatalmi jelentősége volt az országgyűlésben. Interjúim kapcsán arra is kerestem a választ, hogy a képviselőség jelentett-e igazi befolyást, vagy szimbolikus jellegű volt-e, mennyire érvényesült itt az *Eigensinn*-modell, vagyis mennyire próbálták kihasználni a képviselőség adta lehetőségeket.³²

Becsei Lászlóné egyszer emelkedett szólásra a Parlamentben: a körzetben szükséges fejlesztésekről, munkahelyteremtésről, lakásépítésekről beszélt, aminek, úgy érzi, lett eredménye.³³ Először nem akart szerepelni a Parlamentben – mivel véleménye szerint a másik képviselő, Herczeg Károly képzettségben jobb volt nála –, azonban Herczeg rábeszélte, mondván, az ő választóit érintik a problémák. Említette, hogy Herczeg mindenben segítette ebben, de egyébként is mindenben támogatta őt, egyfajta atyai gyámkodással. Beszéde azonban az előtte szóló személy miatt is emlékezetes volt számára: „... az a kis fiatal képviselő, Csongrád megyei, vagy hova való volt, na, mindegy. Mert ott is, ő is azért harcolt, hogy ilyen öregotthon legyen. És mondta, hogy nagyon szeretem az idős embereket. Ez a sok lökött úriember meg elkezdtek, de olyan érzés, hangosan fennszóval nevelték, de ugye ez félreértés, gondolom, lehetett, hogy szeretem az idős embereket. Aztán akkor, hát nagy röhögés volt. Na ugye, János bácsi volt az elnök, mondta, hogy következik Becsei Lászlóné. De meg sem hallották, semmi, én fölállok, aztán hozzáfogok, mondom a beszédemet, nem hagyják abba a röhögést. Na, mondom, ha nem hagyják abba, akkor én is abbahagyom. Megállottam. Nem szóltam egy szót sem. Néma csend. Na, mondom, végre, hogy abbahagyták, de nekem meg eszembe sem volt, hogy előttem van a mikrofon, azt mindenki hallotta. Volt, aki ezt csinálta, [asztalon kopog] mondom, végre, hogy abbahagyták a röhögést. Úgyhogy drága, néma csend lett, és én akkor elmondtam a mondókámat. [...] És akkor, mikor elmondtam, akkor aztán, na, a riportersereg, jöttek. [...] Mondom, röhögnek, hát hogy létezik, hogy úriembereknek tartják magukat, aztán akkor hozzá fognak dumálni, még a másik ott, hát hallgassa meg, hogy mit mond az a másik. Hiába, hogy ott volt a jegyzőkönyv és elolvasható. Mert én legalábbis azt tanultam, hogy a másiknak a szavába, nem nevetek ki senkit. Nem? És akkor, hát úgy is volt. És akkor, mikor abbahagytam, néma csend. Mellettem ült a putnoki képviselő, Sárrikám, mi van? Hagyjál békén! Mikor aztán nem nevettek, mondom, na végre, hogy végre, hogy már abbahagyták, akkor aztán folytattam tovább. Aztán, mikor még szünet volt, akkor kijöttünk, János bácsi elvonult előttem, Gratulálok! Jól van. Kádár elment, megállott, így rám nézett, Gratulálok, magának! Jól van. Aztán Herczeg Károly megmondta, hogy mikor én megálltam, és akkor, mikor úgy lehetett hallani a mikrofonban, amikor én mondtam, mondom, végre már, hogy abbahagyták a röhögést, abbahagyták. Aztán Kádár megfordult, azt mondta Herczeg, hogy rám nézett, és kérdezte Herczeg Károlyt, mert a hátánál ült, azt mondta neki, hogy ki ez az asszony? Ez az asszony, a borsodnádasdi gyárban hegesztő, ponthegeztő, nyolc osztálya van...”³⁴

Elek József négyszer szólalt fel a parlamentben, egy esetben helyi jellegű kérdésről, háromszor országos problémákról beszélt. A korszakban a térség kardinális problémáját jelentette az ózdi kohászat leépítése, amely témához Elek is hozzászólt. A másik három kér-

³² Tóth Eszter Zsófia: *Kádár leányjai*, 127.

³³ *Képviselők felszólalása a parlamentben*. Ózdi Vasas, 1982. június 25. 2.

³⁴ Interjú Becsei Lászlónéval, id. mű

désben a szakmunkások képzéséről,³⁵ a területi egyenlőtlenségek kiegyenlítéséről, valamint az adótörvények jobb kommunikációjáról beszélt, mivel az utóbbit véleménye szerint az egyszerű emberek közül nagyon kevesen értették.³⁶

Úgy éreztem, hogy ezekben az ügyekben, egyszerű munkásként jelenítették meg magukat, és ezen a módon próbálták saját közegüknek, választópolgáraiknak a kéréseit továbbítani. Érdekes volt az is, hogy míg Becseiné beszédét más írta meg, mivel ő saját bevallása szerint nem tudott volna megfelelő anyagot elkészíteni ehhez, Elek József mind a négy felszólalását saját maga készítette el. Míg Becseiné Herczeggel, Elek dr. Lotz Ernővel beszélt meg a hozzászólásokat, az utóbbi biztosította a szükséges háttéranyagokat Elek Józsefnek, valamint statisztikai adatokkal is ellátta.

A tervezett beszédek egy parlamenti ülés előtt tartott megyei frakcióüléseken beszéltek meg, ahol előre egyeztették, ki fog szólni a csoportból a következő ülésen. Figyelembe vették, hogy lehetőleg mindenki arányosan kapjon érvényesülési lehetőséget az országos jelentőségű témákban, azonban természetesen, ha a helyi képviselő körzete fontos témájáról szeretett volna beszélni, azt beleépítették az ütemtervbe. Látható, hogy a fontosabb ózdi ügyeket Herczeg Károly, illetve dr. Lotz Ernő vitte, akik azonban hagytak érvényesülési lehetőséget a fizikai munkásként dolgozók – az utóbbi esetben saját gyáruk dolgozója, így beosztottjuk – számára, és mindenben támogatták őket.

3. kép

BECSEI LÁSZLÓNÉ BESZÉDET MOND AZ AUGUSZTUS 20-I ÜNNEPSÉGEN
A BORSODNÁDASDI KULTÚRHÁZBAN (1981).

Bal szélén Mérő Mihály KISZ-titkár, mellette Bartók István, a szakszervezet borsodnádasi főtitkára, Becseiné mellett balra Gyárfás János, a Borsodnádasi Lemezgyár (BNL) vezetője, jobb szélén Gyárfás Bertalan, a borsodnádasi HNF vezetője, mellette balra Ipacs János, a bánya szakszervezeti titkára

Forrás: Becsei Lászlóné magányújteménye

³⁵ m. sz. zs.: Elek József: *Olyan szakmát tanuljanak, amire szükség van.* Észak-Magyarország, 1987. szeptember 1. 3.

³⁶ Interjú Elek Józseffel, id. mű

Becseiné és Elek nagy horderejű, országos politikai döntésekben nem játszott jelentős szerepet. Kisebb ügyekben azonban számos eredményt értek el az érdekkijárásnak köszönhetően. Rendszeresen voltak falugyűlések, panasznapok a körzethez tartozó községekben, valamint választókerületi fogadóórák is. Parlamenti munkájuk döntő részét a kérelmek elintézése jelentette. Mindketten fontosnak tartották, hogy amit magánszemélyek kértek tőlük, azt majdnem minden esetben sikerült elintézniük.

Elek legnagyobb sikerének azt tartotta, hogy Ózdon új rendőrkapitányságot állítottak fel, valamint több helyi vonatkozású kisebb eredményt is elért. Becseiné a kisebb kérvények, protekciók elintézése mellett hosszan beszélt az általa megvalósított fejlesztésekről, előrelépésekről. Ha kellett, Kapolyi László miniszterhez ment oda a folyosón, hogy lobbizon Borsodnádasd érdekében a gáz bevezetése és emeletes házak építése kapcsán, a parókia rossz ingatlana felújítása érdekében pedig az Állami Egyházügyi Hivatalhoz fordult. Borsodnádasdon az iskolában az ő közbenjárására került bevezetésre a központi fűtés, tornaterem épült. A körzethez tartozó Csokvaományban üzet, öregek otthona létesült, de a többi községben is számos apróbb eredményt el tudott érni.

A választópolgárok számos esetben fordultak hozzájuk: lakásért, szociális otthonban való elhelyezésért, iskolai felvételiben való segítségért vagy éppen vizelettartó tasakért.³⁷ Az alábbi példa nagyon jól szemlélteti, hogyan jártak el a képviselők az egyéni ügyekben. A történet érdekessége, hogy utólag Becseiné megbánta a közbenjárást, amelyben borsodi országgyűlési képviselőtársának segítségét kérte: „...például, nem tudom már, hova való volt, tanárnő volt Ica, valami gimnáziumban tanított, na, de már nem tudom megmondani a nevét, meg hol lakott. A lényeg az, hogy ő is nagyon sokat segített, mert volt három olyan fiú, igen, két fiú volt meg egy lány, hogy oda szerettek volna menni iskolába, de aztán nem mondom meg, hogy milyen szakon tanított Ica. És megkértem, hogy te, Ica, nem segítenél, mert oda szeretnének menni. Sáriká, azt mondja, jó, segíték. Segített is, és csokvaományi volt az a fiatalember, de abban csalódtam. Mert az apja dicsekedett vele, hogy ilyen jó, olyan jó. A csokvaományi polgármesterrel, tanácselnökkel jöttek el ide hozzám, mondta, hogy elutasították a felvételét a fiatalembernek, de ő oda szeretne menni. És akkor ez az Ica segített nekem. Felvették, és akkor majd egy félévben mondta, hogy Sáriká, baj van, nem olyan jó tanuló az a fiú, meg nem olyan talpraesett. Meg olyan, hogy nem úgy viselkedik, ahogy kéne. De akkor mondd meg a szüleinek, hogy mondják meg neki, hogy változtasson a sorsán, mert ha nem, akkor kikerül onnan. És ne haragudj, többet ilyeneket ne kérjél tőlem, mert a pofámról leégett a bőr, azt mondja, mikor mondták, hogy na, Ica, te aztán jól beprotezsáltad ezt a fiatalembert. Szóval ilyenek is voltak, segítettek. Bármelyikkel volt, meg akinek tudtam, én is segítettem.”³⁸

Becsei Lászlóné és Elek József maguk sem kívántak több hatalmat, több beleszólást az ország dolgaiba, mint amennyi jutott nekik, jó érzéssel gondoltak arra vissza, hogy számtalan helyi kezdeményezést tudtak támogatni, sok embernek tudtak segíteni. Sőt, mindketten kiemelték, hogy szinte mindegyik kérésüket teljesítették az országos döntéshozók, így a legtöbb esetben elintézték a hozzájuk forduló problémáit. A helyi tanácselnökök is támogatták őket általában. Mindketten kitértek viszont a konkrét kérdés elől, amelyben a véleményüket kérdeztem, hogy szerintük jelentett-e tényleges hatalmat tisztségük.³⁹

Érdekes, hogy mindketten említik, szerettek a bizottságokba eljárni, ahol akkor is részt vehettek az üléseken, ha nem voltak tagok, ebben az esetben természetesen nem szavazhat-

³⁷ Becsei Lászlóné magániratai

³⁸ Interjú Becsei Lászlónéval, id. mű

³⁹ Interjú Elek Józseffel, id. mű

tak. Elek csak a megyei képviselőtársa halála után lett tag a Honvédelmi Bizottságban, amelyeknek üléseire, kihelyezett programjaira szívesen járt. Becseiné is, aki nem is volt egyik bizottságnak tagja sem, őszinte érdeklődéssel részt vett önszorgalomból a testületek ülésein, mivel sok téma foglalkoztatta. Sőt, a bizottsági ülések korai kezdésére hivatkozott annak kapcsán, hogy korán kellett indulnia, s buszjárat hiányában autót kellett szereznie.

A képviselőiség tehát abból a szempontból jelentett számukra kollaborációt a hatalommal, hogy a munkásság reprezentánsaként részt vettek a hazai politikai élet egyik legmagasabb szervének munkájában. Igaz, nekik általában csak statisztaszerep jutott, azonban ezt vállalták, feltehetőleg nem is lett volna más esélyük... Az *Eigensinn*-modell esetükben is nagyon jól alkalmazható. Személyes kvalitásaik és talpraesettségek függvényében igyekeztek a rendszer keretein belül kihasználni a képviselőiség adta lehetőségeket, főképpen az azal együtt járó kapcsolatrendszer. Saját maguk számára ez kevésbé jelentett előnyt, de választóközrétük, valamint annak polgárai, ismerőseik számára ez gyakran sok-sok kisebb eredményt, egyes emberek életének jelentős javulását hozta magával. Képviselőiségük értékelésénél mindketten ezekre az eredményekre a legbüszkébbek, amelyeket természetesen segítőkészségük, jó szándékuk, valamint pozitív hozzáállásuk segített elő. Magukat továbbra is egyszerű embereknek tartották, akiknek az élet nagy lehetőséget adott, hogy segíthessék választókerületük polgárait, ahonnan ők is jöttek, s ahova ők is tartoztak.

A munkásképviselek és a politikai elit

Érdekes a viszonyulásuk a helyi, illetve az országos politikusokhoz. Kezdetben nyilvánvalóan azért őket szemelték ki a pozícióra – azonkívül, hogy megfelelték a kvóta előírásainak –, mert megbízhatónak tartották őket. Elek József esetében ez a jó kapcsolat meg is maradt a ciklus végéig. Kiemelte, hogy munkájában a tanácselnökök, kifejezetten az ózdi, valamint a járási és a helyi pártvezetés mindenben támogatta őt.⁴⁰ Becseiné esetében azonban problematikusabb kapcsolat alakult ki a helyi pártvezetéssel. Úgy fogalmaz, hogy kezdetben „aranyosak” voltak, mindenki segítette őt. Később azonban a helyzet megváltozott – amit már az 1985-ös választás kapcsán is bemutattam –, véleménye szerint a pártvezetés bizalma megingott iránta. Becseiné továbbra is járt templomba, mint korábban, hiába tiltották. Sokszor felhánytorgatták neki, hogy vehet részt az istentiszteleteken, ha a fia is KISZ-titkár. Kirándulni nem ment el a pártvezetőség tagjaival – arra hivatkozott, hogy neki gyerekei voltak, akiket nevelni kellett –, s ahogy saját szavaival mondja magáról: „...nem úgy táncoltam, ahogy ők fütyültek”. A pártba nem lépett be, hiába próbálták meggyőzni, így szankciókat sem tudtak kilátásba helyezni ellene. Az ózdi és helyi tanácselnökökkel azonban továbbra is jó viszonyban maradt, ők tovább is marasztalták volna 1985-ben.⁴¹

A megyei képviselőtársaikról és az országos politikusokról mindketten pozitív véleményt fogalmaztak meg. Becseiné és Elek egyaránt úgy nyilatkozik, hogy ők, amit kértek, szinte mindent megkaptak. A párt felső vezetése is egyfajta gyámkodással tekintett rájuk. A munkásképviselek pedig jó szívvel emlékeznek arra, amikor lehetőségük volt velük akár csak találkozni vagy egy-egy szót váltani, egy-egy kérelemmel, panasszal hozzájuk fordulni. A megyei politikusokkal viszonylagos baráti viszony alakult ki, akik, amiben tudtak, szintén segítettek egymásnak. Ez a viszony azonban nem vált túl szorossá közöttük, a képviselőiség lezárultával kevésbé tartották a kapcsolatot egykori társaikkal.

⁴⁰ Interjú Elek Józseffel, id. mű

⁴¹ Interjú Becsei Lászlónéval, id. mű

Becseinének különösen nagy élményt jelentett, hogy a Parlamentben beléphetett első nap egy illusztris terembe. Az interjúban sokszor vissza-visszatér ehhez mint meghatározó élményéhez, ahova általában nem juthattak be még az országgyűlési képviselők sem. Ez a történet nemcsak az országos politikusok, hanem özdi „társa”, Herczeg Károly magatartását is kiválóan szemlélteti: „Volt olyan, hogy nem lehetett bemenni a nagyterembe, ahol ki van a bevonulás [...] Árpád bevonulása, vagy mindegy. Na, Munkácsy Mihály festette azt a nagy képet. Gyönyörű, magát is oda lefestette, Árpád bevonulása, azt hiszem, hogy az a magyarországi bevonulása. És oda nem lehetett bemenni, de az olyan hatalmas, hogy vagy húsz méter hosszú meg nagyon széles, és akkor mondom Herczeg Károlynak, hogy de jó volna, én azt úgy szeretném megnézni, mondom azt a termet. Azt mondja, hogy, mondom neki, hogy mondjad már mondom, Losonczy elvtársnak, hogy engedje meg, mert az a Losonczinak volt a tanácsterme. Azt mondja, hogy mondd meg te. Hát én mondom, de ez csak azért volt, hogy bizalmat öntsön belém, igaz-e, hogy bátorságot adjon nekem. Jól van, majd egyszer ott sétálunk, mondom, az ott Losonczy elvtárs? Ne haragudjon már, hogy én szeretnék kérdezni valamit, kérdezhetek? Nyugodtan, mondja, tessék. Úgy szeretném megnézni a bevonulási termet, mondom, ahol Árpád bevonulása [...] nem jut eszembe, mindegy, pedig fényképem is van róla. Azt mondja, hogy semmi akadály. No, szedje össze az asszonyokat, akik oda bemennek, de nem nagyon sokat, ötöt-hatot, azt mondja. [...] Szólt, na menjenek be, Veréb elvtárs volt, azt mondta, hogy menjenek. Majd megyünk az ajtóhoz, igen várt bennünket, azt mondja, akkor maguk akarják megnézni a termet? Igen, mi. Senkinek nem engedte meg, nekünk megengedte. [...] Az nagy élmény volt, az már biztos. Na, és akkor, Czinege Lajos volt, ő volt a honvédelmi miniszter, akkor gratulált. Gratulálok magának, azt mondja, ezt még nem kapta meg senki, maga megkapta. Maga megkapta. Mondom neki, hát nagyon szerettem volna megnézni, mondom, mert én erről olvastam, Munkácsynak a festményeit, meg mindent, könyvben is, nagyon szerettem volna megnézni.” Lázár Györggyel kapcsolatban is pozitívan vélekedik: „De Lázár is olyan volt [...] Ő is a mi csoportunkba tartozott.⁴² Akárhol voltunk, ő mindig velünk volt, szóval nagyon aranyos volt. Nagyon-nagyon.”⁴³

Elek Józsefet – mint láttuk az előzőekben – nagy meghatottság töltötte el, amikor találkozhatott az ország vezetőivel. Ő a Kádár-rendszer utolsó éveiben volt képviselő, amikor már több ellenzéki képviselő is helyet foglalt a parlamenti padosorokban. Az időszak végén megszaporodtak az ülések, előtérbe kerültek a közjogi kérdések, ami jelentősen megváltoztatta az országgyűlés menetét. Érdekes, ahogy Elek a rendszerváltásra, a köztársaság kikiáltására emlékszik, mint olyan pillanatra, amikor úgy érezte, ő is részese annak a meghatározó folyamatnak, amely jelentősen átalakítja az ország berendezkedését: „Tehát, amikor a köztársaságot kikiáltották, hát mi fölmentünk a Parlamentbe, és a tér, a Kossuth tér tele volt emberekkel. És azért nem biztos, hogy mindenki arra gondolt, hogy most ott vagyunk, és kijövünk a térre mint képviselők, mikor Szűrös Mátyás, ugye, bejelentette, hogy köztársasággá alakult Magyarország, hogy ott valakinek nem jut-e eszébe, hogy valakit pofon hindenteni, vagy valami, ugye. És becsületére legyen mondván, minden képviselő ott volt, részt vett, és ez az embereknek is köszönhető, mert már akkor ugye az orosz hadsereg sem nagyon volt itt nálunk, hogy megvédett volna bárkit is ugye, hogy békésen, a köztársaság kikiáltása rendben ment, fegyvermeltesen. Még csak nagy szó sem, hang sem volt, zászlók voltak, de semmi. Zökkenőmentesen végre lett hajtván, illetve ugye, onnantól kezdve az Országgyűlésnek még kellett folytatni a munkáját, mindaddig, még a következő választások

⁴² Lázár György a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei képviselőcsoport tagja volt ebben az időszakban.

⁴³ Interjú Becsei Lászlónéval, id. mű

ugye le nem bonyolódtak. Igaz, hogy a törvények megalkotása nagyon nehezen ment már akkor, mert ugye elég sok volt az ellenvetés, nehezen lehetett elfogadni, de azért a Parlament fegyelmezetten csinálta a munkát ugye. Hát korábban magyarul, ha alkotmánymódosítás is, hát módosítás volt csak, nem új alkotmányt csináltunk.⁴⁴ És ugye, hát az megható volt, amikor ugye az utolsó képviselői ülésen ugye, mert akkor családtagot is lehetett felvinni a Parlamentbe, és annyi ember összeborultak [sic!], hogy hát gyerekek szép volt, jó volt, kár, hogy így lett vége, elég sok embernek ez volt a véleménye.”⁴⁵

Képviselőség és/vagy gyári munka?

Becsei Lászlóné és Elek József munkájában a parlamenti tevékenység nem hozott jelentős változást. Becseiné a lemezgyárban, Elek pedig továbbra is hengerésként dolgozott, ahol minden alkalommal a művezetőjük engedélyét kellett kérniük, hogy el tudjanak menni a parlamenti ülésre. Az országgyűlés ebben az időszakban általában évente négyszer ülésezett, csak a korszak végén, a rendszerváltás közjogi feladatainak megnövekedésével sűrűsödtek az alkalmak. Elek József megemlítette, hogy a panasznapokat a munkarendjéhez igazították. Kiemelték mindketten, hogy sohasem érezték, hogy munkásszármazásuk miatt bármelyik befolyásosabb ózdi honatya vagy bármelyik képviselő lenézte volna őket.

Becseiné és Elek József is büszkén vállalta az interjú során, hogy ő munkásként dolgozott, habár hangsúlyozták, hogy őket a lakosság választotta meg képviselőnek, de tisztában voltak vele, hogy a munkásosztályt reprezentálják. A kohászat gondjai különösen az 1980-as évek második felében váltak egyre súlyosabbá, amelyek Ózd térségében a központi problémát jelentették. Elek hosszan beszélt az ózdi vasgyár nehézségeiről, mely abban az időszakban válságos időszakát élte. Valamilyen módon ő is tenni akart a krízis csökkentéséért, hozzá is szólt e témához a Parlamentben. A kohászat helyzetéről naprakész adatokkal rendelkezett. Kérdésemre, hogy honnan szerezte be a napi, szükséges információkat, azt felelte, hogy azokat a gyárban hallotta munkatársaitól, főnökeitől, ebben a kérdésben sem Lotz, sem a gyárvezetés nem tárgyalt vele mint országgyűlési képviselővel.

Érdekes megvizsgálni, hogy mennyi fizetést kaptak, és az mire volt elegendő. Érdekes, hogy Elek József hengerésként többet keresett, mint amennyi az országgyűlési képviselői tiszteletdíja volt. A budapesti szállás biztosítása problémát jelentett számára. Először egy hotelben szállt meg, de az annyira drága volt, hogy a képviselői honoráriumából ki se lehetett volna gazdálkodni, hogy mindig ott aludjon. Ehelyett inkább kollégiumi szobában szállt meg. Az ülésekre több esetben dr. Lotz kocsijával ment, kinek segítőkészségét többször is kiemelte.⁴⁶ Becseiné üzemi fizetése kevesebb volt, mint a tiszteletdíj, mivel nem szakmunkás volt. A képviselői munka miatt számos esetben kimaradt a különjuttatásokból, pótlékokból, ami hátrányt jelentett számára. A tiszteletdíj mellett ingyenesen utazhattak a képviselők tömegközlekedési járműveken, azonban számos esetben nem tudtak busszal elmenni a fővárosba, így a másik, befolyásosabb helyi képviselő, illetve a tanácselnökök segítségét kérték. Básti János el is utasította Becseiné kérelmét, hogy vigyék őt fel autóval – mondván, ingyenes számára a tömegközlekedés, menjen azzal –, azonban sikerült elérnie, hogy Herczeg, illetve az ózdi tanácselnök, Varga Dezső autót biztosítson számára.⁴⁷

⁴⁴ Elek József valószínűleg arra gondol, hogy teljesen át kellett dolgozni az alkotmányt az új közjogi rendszernek megfelelően.

⁴⁵ Interjú Elek Józseffel, id. mű

⁴⁶ Interjú Elek Józseffel, id. mű

⁴⁷ Interjú Becsei Lászlónéval, id. mű

Mi lett velük a képviselőség után?

Becsei Lászlóné a képviselői munka után ugyanúgy a borsodnádasdi üzem alkalmazottja volt, mint korábban, s ott dolgozott nyugdíjazásáig. Úgy fogalmazott, hogy képviselőségből később semmi előnye nem származott, sőt szolgálati idejének megállapításánál kifejezetten hátrányok érték munkatársai rosszindulata miatt. A képviselőség időszakában a művezető nem írta be a délutános és éjszakai pótlékot irigységből, így nem vehette igénybe a korkedvezményes nyugdíjat, és munkatársainál csak később, ötvenhét éves korában tudott csak nyugállományba vonulni, amit nagy sérelemként ért meg, s többször is újra-újra megemlített az interjú során. Kapcsolati tőkéjét hasznosítani nem tudta. Azonkívül, hogy néha-néha találkozott a volt ózdi vezetővel, s mások felismerték őt, személyes előnyt nem tudott kovácsolni megbízatásából. Számára valóban csak egy néhány éves epizód volt az országgyűlési képviselőség. Jelenleg családjával Borsodnádasdon él, a közéletben 1985 óta nem vesz részt.⁴⁸

Elek József Becseinéhez hasonlóan szintén a gyárban maradt, ahol nyugdíjazásáig tevékenykedett. Tapasztalatait és kapcsolatrendszerét a parlamenti munka után is kiválóan tudta kamatoztatni. A rendszerváltozás s képviselői tevékenysége befejezése után 1990-ben falujának polgármesterévé választották, s húsz évig töltötte be tisztségét. Először csak két szavazattal győzött kihívójával szemben, a későbbi választásokon volt, hogy már csak egyedül indult a községvezetői székért. Kapcsolatait kiaknázva és a képviselőség alatt megszerzett ismereteket felhasználva települése érdekében is jobban tudott fellépni, s nagy szerepe volt abban, hogy Kissikátor számos pályázatot nyert, sok eredményt tudott felmutatni. 2010-ben már nem indult újra a polgármesteri tisztségért, azóta családja körében élvezi nyugdíjas éveit Kissikátorban. Utódjának azonban továbbra is rendszeresen segít, s aktív életet folytat szűkebb pátriájában.⁴⁹

Összességében érdekes és összetett kép alakul ki a Kádár-rendszer munkásképviselőiről a két interjúalany elbeszélése, valamint az írott források feldolgozása alapján. Országgyűlési képviselőként formálisan a politikai élet legmagasabb fokára léphettek fel, saját társadalmi rétegük, a munkásság reprezentánsaként. Kevésbé kapcsolódhattak bele az ország irányításába, azonban lehetőséget kaptak arra, hogy környezetük fejlődését előmozdítsák, kisebb-nagyobb helyi eredményeket érjenek el, a hozzájuk forduló állampolgárok életét, ahogy tudják, segítsék. Az utóbbira rendkívül büszkék, különösen arra a megtiszteltetésre, hogy egyszerű, dolgozó emberként ilyen lehetőséget kaptak az élettől. Képviselőségük idején nem adták fel korábbi mentalitásukat, továbbra is a munkássághoz tartozónak vallották magukat, gyári tevékenységükkel nem hagytak fel – megélhetési okokból ezt nem is teheték volna –, ottani tevékenységük meghatározta önképüket. A későbbi időszakokban azonban eltérő mértékben tudtak élni a képviselőség alatt megszerzett tapasztalataikkal, ismeretségi köreikkel. Becsei Lászlóné életében tényleg csak egy epizód volt a parlamenti munka, utána ebből nem származott előnye, s a politikai életben sem vett ezután részt. Elek József életét azonban még ezután húsz évig meghatározta a helyi közélet: az országgyűlési képviselőség által megteremtett befolyásnak és ismeretségnek is szerepe volt abban, hogy két évtizeden át egy kis község sikeres polgármestere lehetett.

⁴⁸ Interjú Becsei Lászlónéval, id. mű

⁴⁹ Interjú Elek Józseffel, id. mű

NAGY PÉTER

Factory workers as Members of Parliament. In the limelight of political life in the last decade of the Kádár regime, according to MPs with a working-class background from the neighbourhood of Ózd

We can have an interesting and complex image of those Members of Parliament in the Kádár regime who came from a working-class background, according to my two interviewees – namely Lászlóné Becsei and József Elek – and written sources. As MPs, they could reach the highest ranks in their political career while they were the representatives of their own social rank, the workers.

They had only a few opportunities to take part in the government of the country. But occasionally they had the possibility to promote the development of the region they had come from, achieving minor results, as well as to help those citizens who turned to them for help.

They have been especially proud of the latter, as well as of the honour of receiving such a possibility as simple workers. During their office as MPs, they did not give up their former mentality. They still regarded themselves as members of the worker community, and therefore they continued working in the factories, and this determined their self-image.

In the decades after the end of their MP career, they could occasionally make use of their previous connections, but their private lives did not change considerably.